

Niemcy w roku 2024: europejski olbrzym grzęźnie...

Celem niniejszego rozdziału jest przeanalizowanie najważniejszych wyzwań, z jakimi zmagali się Niemcy w 2024 r. w różnych sferach: ekonomicznej, politycznej oraz społecznej. Osobnym pytaniem jest kwestia wpływu wewnętrznych zawirowań na politykę zagraniczną Niemiec. Ramy chronologiczne wyznacza zasadniczo rok 2024 z pewnymi odstępstwami niezbędnymi do naświetlenia przyczyn obserwowanych zjawisk. Sondaże poparcia dla partii politycznych oddają stan na koniec stycznia 2025 r. Bazę źródłową stanowią opracowania statystyczne i analityczne uzupełnione o relacje medialne i publikacje książkowe.

Zasadniczy problem badawczy poniższych rozważań brzmi następująco: Niemcy stoją w obliczu polikryzysów i przemian dotyczących fundamentów stabilności społecznej i politycznej oraz dotychczasowego modelu gospodarczego. Rząd kanclerza Olafa Scholza nie ponosi co prawda odpowiedzialności za zaniedbania i błędy poprzednich ekip, ale nie udało mu się rozwiązać kluczowych problemów. Kłopoty wewnętrzne i słaba pozycja polityczna kanclerza przełożyły się na reaktywną politykę zagraniczną i w rezultacie osłabienie pozycji Niemiec na arenie międzynarodowej.

Kluczowe problemy: stagnacja gospodarcza i migracja

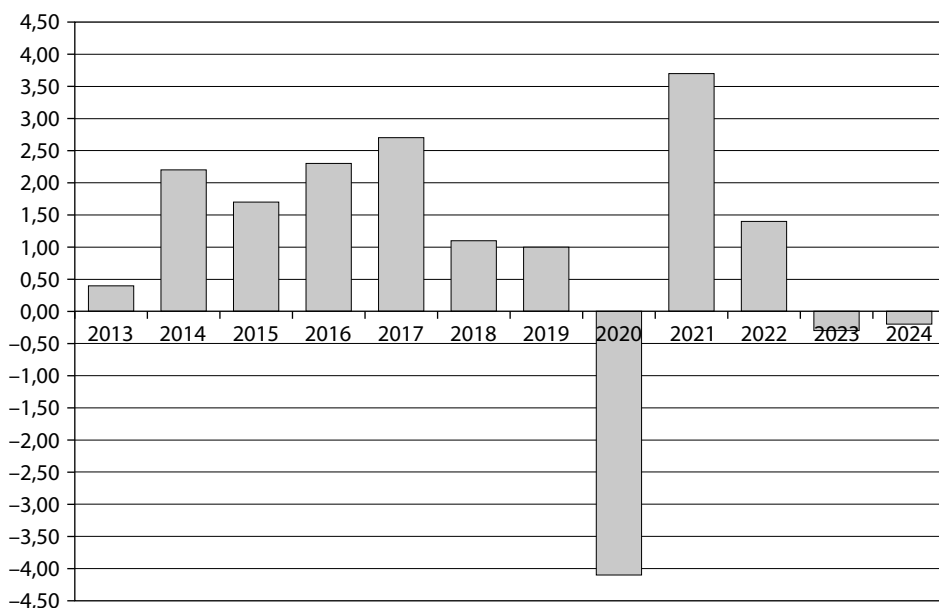
Pierwsze symptomy kryzysu gospodarczego pojawiły się w Niemczech już w 2022 r., co było związane ze skutkami rosyjskiej agresji na Ukrainę¹. W 2023 r. niemiecka gospodarka odnotowała spadek PKB o 0,3%, czyli recesję². Ubiegły rok przyniósł kontynuację negatywnego trendu – po raz kolejny odnotowano spadek PKB, tym razem o 0,2%³.

¹ S. Płóciennik, „Ile zostało z *Zeitenwende*? Niemiecka polityka w drugim roku wojny”, *Rocznik Strategiczny 2023/24*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2024, s. 285.

² Ibidem, s. 286–287.

³ „Bruttoinlandsprodukt im Jahr 2024 um 0,2% gesunken. Deutsche Wirtschaft schrumpft im zweiten Jahr in Folge”, Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2025/01/PD25_019_811.html (dostęp: 24.01.2025).

Problemy, z jakimi mierzy się niemiecka gospodarka, mają charakter strukturalny i wiążą się ze spadkiem konkurencyjności. Czynnikiem osłabiającym ją są: niski poziom innowacyjności, wysokie ceny energii dla odbiorców przemysłowych, a także biurokracja, wysokie koszty pracy oraz niski poziom digitalizacji⁴. Według szwajcarskiego badania MD Competitiveness Ranking 2024 Niemcy pod względem konkurencyjności zajęły zaledwie 24. miejsce na 67 ujętych w nim państw⁵.

Wykres 1

Wzrost gospodarczy RFN w latach 2013–2024 w procentach w ujęciu rocznym

Źródło: Statista, Statistisches Bundesamt.

Zagrożenia i problemy niemieckiej gospodarki jak w soczewce skupiły się w przemyśle motoryzacyjnym. Branża ta zмага się z coraz większymi trudnościami związanymi m.in. z rosnącą presją ze strony chińskich producentów aut elektrycznych. Szczególnym echem odbiły się kłopoty, z którymi boryka się koncern Volkswagena. W 2024 r. władze tej firmy ogłosiły plany daleko idących cięć, zakładające m.in. zamknięcie trzech fabryk na terenie Niemiec. Plany te w odbiorze społecznym zostały potraktowane jako symbol

⁴ Zob. szerzej: N. Potrafke, „Perspektiven für den Wirtschaftsstandort Deutschland – Reformvorschläge von Ökonomen”, IfO Institut, <https://www.ifo.de/fakten/2024-05-03/oekonomen-panel-reformvorschlaege-fuer-deutschland> (dostęp: 27.01.2025).

⁵ World Competitiveness Ranking, IMD World Competitiveness Centre, https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/rankings/wcr-rankings/#_tab_Rank (dostęp 12.01.2025).

gospodarczych problemów kraju i sygnał wyczerpywania się pewnego modelu gospodarczego⁶. Ostatecznie na bazie zawartego tuż przed końcem roku porozumienia pomiędzy władzami firmy a związkowcami z centrali IG Metall wycofano się z planów zamknięcia fabryk, jednak kosztem daleko idących cięć zatrudnienia i ograniczenia mocy produkcyjnych⁷.

Zagadnieniem, które oprócz problemów gospodarczych miało największy wpływ na nastroje opinii publicznej i życie polityczne w ubiegłym roku, była migracja i jej skutki. Według danych Federalnego Urzędu ds. Migracji i Uchodźców (BAMF) w 2024 r. złożonych zostało ogółem 250 tys. wniosków o azyl⁸ (dla porównania w 2023 r. ich liczba wynosiła ponad 351 tys., a w rekordowym 2016 r. – ponad 745 tys.)⁹. Należy też pamiętać o ponad 1 mln uchodźców z Ukrainy, którzy przebywają w Niemczech.

Widoczna w statystykach tendencja spadkowa została jednak w odbiorze społecznym przyćmiona przez takie wydarzenia jak atak nożownika z Syrii w sierpniu w Solingen, w którym zginęły trzy osoby, a osiem zostało rannych, oraz zamach na jarmark świąteczny w Magdeburgu, gdzie zginęło sześć osób¹⁰.

W wymiarze międzynarodowym obawy opinii publicznej przełożyły się na podjętą przez MSW we wrześniu decyzję o wprowadzeniu kontroli na wszystkich granicach zewnętrznych Niemiec¹¹. Rozwiązania przyjmowane przez Niemcy bez konsultacji z partnerami z UE są kolejnym przejawem kryzysu strefy Schengen, obserwowanego od lat 2015–2016¹².

Pesymistyczne nastroje i kryzys zaufania

Wspomniane powyżej problemy wpływają na pogarszające się nastroje społeczne. Według raportu Fundacji Bertelsmanna z 2024 r., który opisuje stan nastrojów społecznych, zdecydowana większość badanych spodziewała się, iż przyszłość przyniesie pogorszenie sytuacji lub w najlepszym razie zachowanie *status quo*. Optymistycznie w przyszłość patrzyło zaledwie 18% ankietowanych

⁶ M. Karnitschnig, „Germany’s rude economic awakening”, Politico, 19 września 2024 r.

⁷ K. Domagała-Pereira, „Porozumienie w Volkswagenie. Bolesne cięcia”, Deutsche Welle, 20 grudnia 2024 r.

⁸ „Asylzahlen Gesamtjahr und Dezember 2024”, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, <https://www.bamf.de/SharedDocs/Meldungen/DE/2025/250109-asylzahlen-dezember-und-gesamtjahr-2024.html> (dostęp: 11.01.2025).

⁹ „Anzahl der Asylanträge in Deutschland von 2014 bis 2024”, Statista, 10 stycznia 2025 r., <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/76095/umfrage/asylantraege-insgesamt-in-deutschland-seit-1995/> (dostęp: 11.01.2025).

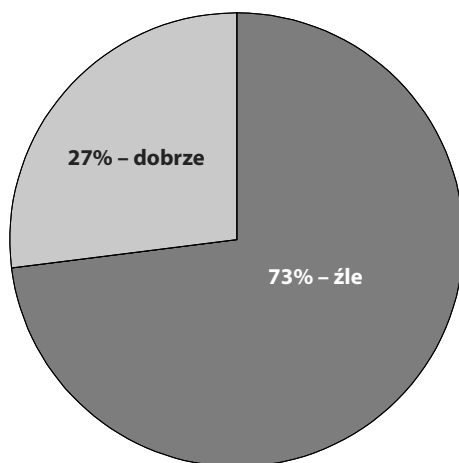
¹⁰ T. Röhn, „Drei Tote in Solingen – Tatwaffe sichergestellt”, *Die Welt*, 24 sierpnia 2024 r.; „Sechstes Todesopfer nach Anschlag in Magdeburg”, *Handelsblatt*, 6 stycznia 2025 r.

¹¹ Ł. Jasiński, J. Szymańska, „Zmiany w niemieckiej polityce migracyjnej”, *Biuletyn PISM* 2024, nr 141 (2951).

¹² Ibidem.

do 30. roku życia. W kategorii od 31. do 70. roku życia optymizm na temat przyszłości zadeklarowało zaledwie 7% ankietowanych¹³.

Pesymistyczne nastroje wynikają zarówno z warunków ekonomicznych i spadku poziomu życia, jak i wątpliwości co do sprawności struktur państwa. Świadczą o tym kolejne sondaże. Według badania z IPSOS z grudnia 2024 r. 49% ankietowanych uznało swoją osobistą sytuację finansową za trudną lub bardzo trudną¹⁴. W perspektywie wykraczającej poza pojedyncze gospodarstwa domowe według sondażu z lipca 2024 r. przeprowadzonego na zlecenie Niemieckiego Związku Urzędników (Dbb) 70% respondentów uznawało struktury państwa za przeciążone i niezdolne do rozwiązywania kluczowych problemów¹⁵.

Wykres 2

Opinie o stanie niemieckiej gospodarki w grudniu 2024 r.

Źródło: IPSOS/What worries the world 2024.

Rosnące przeświadczenie o niewydolności struktur państwa znajduje odzwierciedlenie w poziomie zaufania do demokracji i jej instytucji. Według corocznego raportu „Sozialbericht” mającego charakter przekrojowej diagnozy społecznej w 2024 r. narastało poczucie rozczarowania funkcjonowaniem niemieckiej demokracji. W cytowanym badaniu zadowolenie z jej stanu łącznie wyraziło 62% ankietowanych, jednak w przypadku wschodnich landów było to

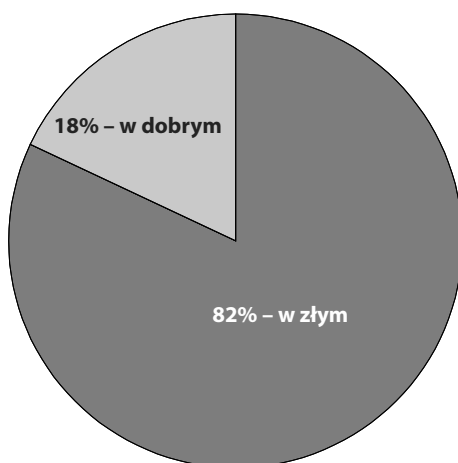
¹³ „Jung. Kritisch. Demokratisch. Perspektiven junger Erwachsener auf die Herausforderungen unserer Zeit”, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh 2024, s. 15–18.

¹⁴ „Steigende Lebenshaltungskosten: Deutsche blicken pessimistisch in die Zukunft”, IPSOS, <https://www.ipsos.com/de-de/steigende-lebenshaltungskosten-deutsche-blicken-pessimistisch-die-zukunft> (dostęp: 11.01.2025).

¹⁵ „Dbb Bürgerbefragung »Öffentlicher Dienst 2024. Der öffentliche Dienst aus Sicht der Bevölkerung«”, Forsa, Berlin 2024, s. 3–4.

zaledwie 45% badanych¹⁶. Jak widać, 35 lat życia w ramach demokratycznych, zjednoczonych Niemiec nie usunęło wyraźnych różnic w rozumieniu demokracji i jej procesów między mieszkańcami byłej NRD i „Republiki Bońskiej”¹⁷.

O ile poziom zadowolenia ze stanu demokracji można uznać za umiarkowany, o tyle szczególnie niepokojące jest niskie zaufanie do jej podstawowych instytucji. Według przywoływanego już opracowania Fundacji Bertelsmanna brak zaufania do rządu, parlamentu i mediów deklaruje ponad połowa ankietowanych, niezależnie od grupy wiekowej¹⁸. Wyniki te wskazują, iż politycy oraz dziennikarze są uznawani za niekompetentnych oraz nie działających w interesie społeczeństwa. Taki poziom nieufności jest czynnikiem zwiększającym podatność na rozprzestrzenianie się dezinformacji i działa na korzyść partii skrajnych.

Wykres 3

Opinie na temat kierunku, w którym zmierzają Niemcy, w grudniu 2024 r.

Źródło: IPSOS/What worries the world 2024.

Ewolucja sceny politycznej

Porównując wyniki wyborów do Bundestagu od początku obecnego stulecia, można zaobserwować zjawisko stopniowego słabnięcia pozycji dwóch największych partii: CDU i SPD. Przypomnijmy, że jeszcze w 2013 r. chadecja

¹⁶ „Sozialbericht 2024. Ein Datenreport für Deutschland”, Statistisches Bundesamt-Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung-Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung, Bonn 2024, s. 355–356.

¹⁷ O zjawisku dominacji zachodnioniemieckich elit w życiu ekonomicznym, politycznym i społecznym we wschodnich landach i związanych z tym frustracji i poczucia braku przywiązania do zjednoczonych Niemiec interesująco pisze Dirk Oschmann. Zob. idem, *Jak niemiecki Zachód wymyślił swój Wschód*, przeł. A. Peszke, Instytut Zachodni, Poznań 2024.

¹⁸ „Jung. Kritisch. Demokratisch...”, op. cit., s. 6–8.

zwyciężyła w wyborach do Bundestagu z rekordowym wynikiem 41%¹⁹, obecnie szczytem możliwości według sondaży ze stycznia 2025 r. jest około 30% poparcia²⁰. Druga z wielkich partii – SPD – od wyborów z 2005 r. nie jest w stanie przebić pułapu 25% poparcia (aczkolwiek 24% w 2021 r. wystarczyło do zwycięstwa w wyborach do Bundestagu), obecnie zaś może liczyć na około 15% głosów²¹.

Oslabienie największych partii nie przekłada się na wzrost poparcia dla Zielonych i FDP. Pierwsza z wymienionych może liczyć na kilkanaście procent głosów, a liberałowie, którzy w 2021 r. zdobyła ponad 11% głosów, notują poparcie poniżej progu wyborczego wynoszącego 5%²². Zarówno SPD, jak i Zieloni oraz FDP zapłacili tym samym cenę za skromny dorobek i rozpad koalicji „sygnalizacji świetlnej”, do którego doszło w listopadzie 2024 r., a który został w dużej mierze sprowokowany przez ministra finansów i lidera liberałów Christiana Lindnera²³. Gabinet kanclerza Scholza od utraty większości został pozbawiony sprawczości w polityce wewnętrznej i zagranicznej.

Ważnym zjawiskiem odnotowanym w 2024 r. był wzrost poparcia dla partii skrajnych: Alternatywy dla Niemiec (AfD) oraz Sojuszu Sahry Wagenknecht (BSW). Rok 2024 potwierdził status AfD jako drugiej siły politycznej w Niemczech, co na szczeblu federalnym uzasadniły wyniki wyborów do Parlamentu Europejskiego²⁴. Partia ta zwyciężyła także po raz pierwszy w historii w wyborach landowych w Turyngii oraz odnotowała minimalne porażki w Saksonii i Brandenburgii²⁵. Zarówno w Turyngii, jak i w Saksonii AfD zwyciężyła w grupie najmłodszych wyborców. Wyjaśnieniem tego zjawiska jest nie tylko frustracja wśród młodzieży i poczucie zlekceważenia ich potrzeb przez pozostałe partie, lecz także bardzo skuteczna kampania w mediach społecznościowych, zwłaszcza na TikToku²⁶. Na korzyść Alternatywy zadziałały pod

¹⁹ Bundestagswahlsergebnisse seit 1949-Zweitstimmen, Bundestag, https://www.bundestag.de/parlament/wahlen/ergebnisse_seit1949-244692 (dostęp: 15.01.2025).

²⁰ Por. „Sonntagsfrage Bundestagswahl”, <https://www.wahlrecht.de/umfragen/> (dostęp: 30.01.2025).

²¹ Ibidem.

²² „Sonntagsfrage...”, op. cit.

²³ Ł. Jasiński, „Rozłam w koalicji rządzącej w Niemczech i perspektywa przyspieszonych wyborów”, *Komentarz PISM* 2024, nr 72, 7 listopada 2024 r. Na notowania liberałów niekorzystnie wpłynęły też ustalenia śledztwa dziennikarskiego po rozłamie w koalicji. Ujawniło ono, iż FDP miała dokładnie zaplanowany scenariusz doprowadzenia do przesilenia politycznego i odejścia z koalicji. Zob. „FDP veröffentlicht »D-Day«-Papier – Ex-Ampel-Partner empört”, *Süddeutsche Zeitung*, 28 listopada 2024 r.

²⁴ „Europawahl. Ergebnisse 2024”, *Die Bundeswahlleiterin*, <https://www.bundeswahlleiterin.de/europawahlen/2024/ergebnisse/bund-99.html> (dostęp: 27.01.2025).

²⁵ Ł. Jasiński, „Ku przedterminowym wyborom? Niepewna sytuacja koalicji rządzącej w Niemczech”, *Biuletyn PISM*, nr 152 (2962).

²⁶ „Die AfD dominiert TikTok – Studie zur Sichtbarkeit der Parteien in den Sozialen Medien”, Universität Potsdam, *Medieninformation* nr 81, 2 września 2024 r.

koniec roku takie wydarzenia, jak wspomniane już zamach w Magdeburgu, a także poparcie dla tej partii udzielone przez Elona Muska²⁷.

Partią, która zaliczyła rok 2024 do udanych, jest BSW. Ugrupowanie to łączy postulaty socjalne z hasłami antymigranckimi oraz konserwatyzmem obyczajowym. Mimo iż jest to nowy byt na niemieckiej scenie politycznej, BSW weszła w skład koalicji rządzących w Turynii (z CDU i SPD) i Brandenburgii (z SPD), co pokazuje jej potencjał koalicyjny²⁸. BSW tak jak i AfD sprzeciwia się wspieraniu Ukrainy i deklaruje chęć powrotu do „dialogu” z Rosją²⁹. Obie partie podważają fundament polityki zagranicznej i bezpieczeństwa RFN, jakimi od czasów Konrada Adenauera jest powiązanie ze strukturami Zachodu (*Westbindung*).

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa

W roku 2024 kontynuowano zapoczątkowany po agresji Rosji na Ukrainę proces modernizacji Bundeswehry, będący elementem serii zmian w polityce zagranicznej, bezpieczeństwa i energetycznej znanej pod nazwą *Zeitenwende*³⁰. Środki z utworzonego w 2022 r. funduszu na dozbrojenie armii w połączeniu z nakładami z budżetu państwa umożliwiły osiągnięcie przez Niemcy zgodnego ze zobowiązaniami w ramach NATO pułapu 2% PKB nakładów na obronność³¹. Nierozwiązane pozostały jednak dwa istotne problemy Bundeswehry: zapewnienie długofalowego finansowania na wysokim poziomie oraz uzupełnienie braków personalnych szacowanych na 20 tys. osób³².

W wymiarze sojuszniczym sztandarowym projektem związanym z *Zeitenwende* jest zwiększenie zaangażowania na Litwie w postaci stacjonowania na jej terytorium brygady Bundeswehry. Ma to stanowić istotny element

²⁷ Zob. „Elon Musk backs AfD party in German newspaper opinion piece”, Euractiv, 29 grudnia 2024 r.

²⁸ Ch. Stör, „Brombeer-Koalition in Thüringen: Voigt ist neuer Ministerpräsident – erste Minister-Posten bekannt”, *Frankfurter Rundschau*, 14 grudnia 2024 r.; „SPD und BSW billigen Koalition in Brandenburg”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 6 grudnia 2024 r.

²⁹ Ł. Jasiński, „Sojusz Sahry Wagenknecht – nowa populistyczna partia w Niemczech”, *Biuletyn PISM*, nr 10 (2820).

³⁰ Zob. A. Kwiatkowska (red.), *W poszukiwaniu straconego czasu: Niemcy w erze Zeitenwende*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023; Ł. Jasiński, „Zeitenwende rządu kanclerza Olafa Scholza – próba bilansu”, *Rocznik Polsko-Niemiecki* 2024, nr 32, s. 11–34.

³¹ Deutsche Verteidigungsausgaben erstmals über 2 Prozent, Der Informationsdienst des Instituts der deutschen Wirtschaft, <https://www.iwd.de/artikel/deutsche-verteidigungsausgaben-erstmals-ueber-2-prozent-617133/> (dostęp: 27.01.2025).

³² B. Tallis, „The end of the Zeitenwende reflections after two years of Action Group Zeitenwende”, DGAP, 30 sierpnia 2024 r., <https://dgap.org/en/research/publications/end-zeitenwende> (dostęp: 27.01.2025); H. Friedrichs, „Operation Verzweigung”, *Zeit Online*, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2024-09/personalmangel-bundeswehr-schrumpfen-abbrecher-boris-pistorius> (dostęp: 27.01.2025).

wzmacniania wschodniej flanki NATO i odstraszenia Rosji. Docelowo w 2027 r. na Litwie ma się znaleźć liczący 5 tys. osób kontyngent. 13 września 2024 r. w Berlinie podpisana została dwustronna umowa określająca zasady stacjonowania brygady Bundeswehry na Litwie³³. W ramach przygotowań mianowano jej dowódcę, którym został gen. Christoph Huber. Na Litwie rozpoczął także działanie sztab przyszłej brygady³⁴.

Sojusz z USA i dobre relacje transatlantyckie pozostawały dla Niemiec w dalszym ciągu filarem bezpieczeństwa. Sukcesem niemieckiej dyplomacji była ogłoszona w czasie szczytu NATO w Waszyngtonie decyzja o rozmieszczeniu w Niemczech pocisków średniego zasięgu jako elementu wzmacniania potencjału Sojuszu i odstraszenia Rosji³⁵. Kontekst relacji niemiecko-amerykańskich wyznaczała tocząca się za oceanem kampania wyborcza i wyraźne obawy przed zwycięstwem Donalda Trumpa. Zarówno przedstawiciele koalicji rządzącej, jak i CDU poszukiwali zawczasu kontaktów z otoczeniem kandydata Republikanów, czego dowodem była ich wizyta na lipcowej konwencji wyborczej tej partii³⁶.

Taktyczny przekaz kierowany do Trumpa i jego zwolenników skupiał się na podkreśleniu faktu, iż Niemcy osiągnęły oczekiwany przez USA i NATO pułap 2% PKB wydatków na obronność. Kolejnym elementem było akcentowanie korzyści dla amerykańskiego przemysłu zbrojeniowego wynikających z zakupów sprzętu dla Bundeswehry, m.in. samolotów F-35³⁷. Narracja ta odwoływała się do transakcyjnego postrzegania relacji sojuszniczych przez Trumpa. Trudno jednak uznać, iż Niemcy realnie przygotowały się na możliwe kroki nowego amerykańskiego prezydenta, takie jak np. nałożenie ceł, które według szacunków mogą doprowadzić do spadku PKB Niemiec o około 1%, co utrwaliłoby recesję³⁸. Niemcy zostały także zaskoczone sformułowaniem przez prezydenta elekta Trumpa żądaniem zdecydowanego podniesienia wydatków z 2 do nawet 5% PKB, o czym świadczyły powściągliwe komentarze zarówno kanclerza Scholza, jak i lidera CDU Friedricha Merza³⁹.

³³ „Neues zur Brigade Litauen: Pistorius und Kasčiūnas zeichnen gemeinsames Abkommen”, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/brigade-litauen-pistorius-kas%C4%8Di%C5%Bnas-zeichnen-abkommen-5837560> (dostęp: 27.01.2025).

³⁴ Ibidem.

³⁵ A. Kacprzyk, „Zapowiedź rozmieszczenia amerykańskich pocisków średniego zasięgu w Niemczech”, *Biuletyn PISM*, nr 107 (2917).

³⁶ Ł. Jasiński, „Niemcy wobec USA – współpraca i niepokój przed wyborami”, *Biuletyn PISM*, nr 122 (2932).

³⁷ Ibidem.

³⁸ Zob. szerzej: S. Dullien, S. Stephan, T. Theobald, „US-Wahlen: Trumps Zollpläne würden auch Deutsche Wirtschaft empfindlich treffen”, *IMK Kommentar*, nr 12, październik 2024.

³⁹ J. Posaner, L. Kayali, J. Brinkmann, O. Noyan, „Europe splits on Trump’s call to dramatically boost defense spending”, *Politico*, 8 stycznia 2025 r.

Niemcy polegały na amerykańskim przywództwie także w kwestii wsparcia dla Ukrainy. Brak strategii oraz uzależnienie od USA w tym zakresie dało o sobie znać, gdy Republikanie zablokowali kolejny pakiet wsparcia dla Ukrainy. Pat w Kongresie trwał osiem miesięcy. Kanclerz Scholz ograniczał się do apelowania o przyjęcie kolejnego pakietu pomocy, m.in. w czasie lutowej wizyty w USA. Niemcy nie były jednak w stanie sformułować żadnej alternatywy ani skierowanej do Republikanów propozycji dotyczącej zwiększenia wsparcia dla Ukrainy ze strony europejskich sojuszników⁴⁰.

Polityka Niemiec wobec Chin w 2024 r. stanowiła próbę realizacji zapisów *Narodowej Strategii Bezpieczeństwa* oraz *Strategii wobec Chin*. Dokumenty te, przyjęte przez rząd federalny w 2023 r., wskazywały zarówno na rosnącą asertywność ChRL jako rywala systemowego, jak i na rolę stosunków politycznych i gospodarczych z tym państwem. Dużo miejsca poświęcono w nich idei de-riskingu, czyli dywersyfikacji relacji handlowych oraz dostaw kluczowych surowców⁴¹. Praktyka polityczna ubiegłego roku wskazuje jednak w dalszym ciągu na prymat interesów gospodarczych oraz nierozwiązany problem uzależnienia niemieckich firm od chińskiego rynku. Według danych Germany Trade & Invest GTAI ponad 30% całkowitych obrotów niemieckich firm motoryzacyjnych oraz producenta półprzewodników Infineon było generowane właśnie w Chinach⁴². Rosły także niemieckie inwestycje w ChRL – tylko w pierwszej połowie 2024 r. ich wartość wyniosła 7,28 mld USD, czyli więcej niż w całym 2023 roku⁴³.

Wizyta kanclerza Niemiec w Chinach w kwietniu 2024 r. zakończyła się zawarciem szeregu porozumień związanych ze współpracą w dziedzinie elektromobilności i otwarciem chińskiego rynku dla niektórych produktów żywnościowych, takich jak wołowina i jabłka⁴⁴. Scholzowi nie udało się natomiast wpłynąć na postawę Pekinu wspierającego rosyjską agresję⁴⁵.

Ze względu na rolę Chin dla niemieckiej branży motoryzacyjnej Niemcy sprzeciwiały się pomysłowi nakładania przez Komisję Europejską ceł na chińskie auta elektryczne. Opór Niemiec doprowadził do sporu z prezydentem Macronem, a rząd kanclerza Scholza znalazł się w tej sprawie na forum

⁴⁰ „Bundeskanzler trifft US-Präsident Biden”, 10 lutego 2024 r., <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/bundeskanzler-besucht-biden-2258632> (dostęp: 30.01.2025).

⁴¹ S. Płóciennik, op. cit., s. 297.

⁴² C. Otte, „So abhängig ist Deutschland von China”, *Germany Trade and Invest*, 17 czerwca 2024 r., <https://www.gtai.de/de/trade/china/specials/so-abhaengig-ist-deutschland-von-china-1775964> (dostęp: 13.10.2024).

⁴³ M. Misiura, „Niemieckie inwestycje w Chinach rosną pomimo ostrzeżeń”, *Bankier.pl*, 14 sierpnia 2024 r.

⁴⁴ L. Gibadło, P. Uznańska, „De-risking może poczekać. Wizyta Scholza w Chinach”, *Analizy OSW*, 17 kwietnia 2024 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-04-17/de-risking-moze-poczeka-wizyta-scholza-w-chinach> (dostęp: 31.08.2024).

⁴⁵ Ibidem.

UE w izolacji. W październiku Niemcy zostały przegłosowane w Radzie UE, w wyniku czego podjęto decyzję o nałożeniu ceł w wysokości do 45%⁴⁶.

Obserwowane przez cały 2024 rok coraz większe koncentrowanie się kanclerza i rządu federalnego na kolejnych problemach wewnętrznych, konflikty pomiędzy SPD-Zielonymi i FDP oraz rozpad koalicji rządzącej osłabiły pozycję Niemiec na forum UE⁴⁷. Nie bez znaczenia dla słabnięcia niemieckiego przywództwa była zapewne także introwertyczna osobowość samego kanclerza⁴⁸.

W obliczu coraz większych wyzwań Niemcy nie tylko nie zaprezentowały własnych wizji reform Wspólnoty, lecz także negatywnie odnosiły się do propozycji formułowanych przez inne państwa i instytucje unijne. Odrzucały zarówno wizję stworzenia unii kapitałowej, jak i proponowaną przez Europejski Bank Centralny unię bankową⁴⁹. Nie znalazły też zrozumienia dla postulatów Polski i innych państw naszego regionu, aby w ramach UE powołać wspólny fundusz przeznaczony na rozbudowę potencjału obronnego UE⁵⁰. Sprzeciw Niemiec wynikał z niechęci do jakiejkolwiek formy wspólnego zadłużenia, np. w postaci tzw. obligacji obronnych. W obliczu wyzwań podejmowały także wbrew proeuropejskiej retoryce jednostronne działania, jak wspomniane już wprowadzenie kontroli granicznych, podważając wspólnotowe mechanizmy⁵¹.

Mimo iż relacje z Francją pozostawały ważnym elementem niemieckiej polityki zagranicznej, francusko-niemiecki tandem w 2024 r. znajdował się w impasie. Przyczyniło się do tego kilka czynników; wśród nich można wskazać rozbieżne interesy i przyjętą taktykę wobec Chin, co doprowadziło do wspomnianego sporu wokół ceł na chińskie pojazdy elektryczne. Negatywnie na współpracę obu państw wpłynęła też niestabilność polityczna: rozpad koalicji w Niemczech oraz porażki partii prezydenta Macrona w wyborach do Parlamentu Europejskiego i do Zgromadzenia Narodowego. Mimo osłabienia w dalszym ciągu na forum UE brakowało jasnej alternatywy dla współpracy tych państw, choć część obserwatorów wskazywała m.in. na rosnącą rolę Polski⁵².

⁴⁶ J. Szczudlik, „Przełomowa decyzja UE – ostateczne cła na chińskie samochody elektryczne”, *Komentarz PISM* 2024, nr 64, 4 października 2024 r.

⁴⁷ M. Leonard, „Europe’s coming paralysis”, *ECFR*, 28 czerwca 2024 r., <https://ecfr.eu/article/europes-coming-paralysis/> (dostęp: 27.12.2024).

⁴⁸ Por. D. Brössler, *Ein deutscher Kanzler: Olaf Scholz, der Krieg und die Angst*, Propyläen, Berlin 2024.

⁴⁹ J. Dempsey, „Germany’s fragmentation weakens Europe”, *Carnegie Endowment for International Peace*, 24 września 2024 r., <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2024/09/germanys-fragmentation-weakens-europe?lang=en> (dostęp: 27.12.2024).

⁵⁰ C. Volkery, „EU diskutiert über einen 500-Milliarden-Verteidigungsfonds”, *Handelsblatt*, 5 grudnia 2024 r.

⁵¹ J. Janning, „Your turn, Berlin: A German strategy for Europe”, *DGAP Commentary*, nr 1, maj 2024.

⁵² M. Droin, G. Weber, „A weakened Franco-German engine can still power Europe”, *Internationale Politik*, 26 czerwca 2024 r.

Niemcy kontynuowały swoje polityczne, finansowe i militarne wsparcie dla Ukrainy, aczkolwiek z wyraźnymi ograniczeniami; według badań Kiel Institute for the World Economy były one drugim po USA donatorem wsparcia⁵³. Należy jednak pamiętać, iż metodologia tego badania jest od dłuższego czasu obiektem krytyki i wątpliwości. Podstawowymi argumentami, jakie padają, są brak jasnego rozróżnienia między pomocą obiecaną i ogłoszoną a rzeczywiście dostarczoną oraz pomijanie faktu, iż część dostaw ze strony innych państw pozostaje tajna⁵⁴.

W kontekście wsparcia dla Ukrainy najbardziej problematyczna pozostawała postawa kanclerza Scholza. Szef niemieckiego rządu przez cały 2024 r. konsekwentnie blokował dostawy pocisków Taurus dla Ukrainy, które mogłyby razić cele na terytorium Federacji Rosyjskiej. Postawa taka wynikała częściowo z obaw kanclerza oraz części elektoratu SPD przed „eskalacją” ze strony Rosji, a nawet rozszerzeniem się wojny na państwa NATO. Kluczową rolę odegrała jednak chęć zaprezentowania się przez Scholza w kampaniach do Parlamentu Europejskiego i do Bundestagu w roli „kanclerza pokoju”, który łączył wspieranie Ukrainy z minimalizowaniem potencjalnych zagrożeń dla Niemiec⁵⁵. W ramach balansowania pomiędzy pomocą dla Ukrainy a oczekiwaniami części zwolenników SPD, że Niemcy podejmą próbę „dialogu” z Rosją w celu wstrzymania walk, Scholz w listopadzie wykonał bezowocny telefon do Władimira Putina. Rosyjski dyktator nie był jednak zainteresowany rozmowami. Z kolei na początku grudnia kanclerz odbył niezapowiedzianą wizytę w Kijowie, by powtórzyć zapewnienia o kontynuacji niemieckiego wsparcia dla Ukrainy dopóty, dopóki będzie to potrzebne⁵⁶.

Niemcy zgodnie z długofalowymi założeniami swojej polityki zagranicznej uznają wagę relacji z Izraelem oraz traktują bezpieczeństwo tego państwa jako element swojej racji stanu⁵⁷. Założeń tych nie zmienił konflikt na Bliskim Wschodzie. Niezależnie od wyrażanych krytycznych opinii wobec działań w Strefie Gazy udzieliły zatem Izraelowi wsparcia, m.in. w postaci zwiększenia eksportu broni dla izraelskich sił zbrojnych⁵⁸.

⁵³ Por. Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine, Kiel Institute for the World Economy, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (dostęp: 27.12.2024).

⁵⁴ F. Hofmann, „How Germany fudges the math on NATO and Ukraine”, Deutsche Welle, 20 stycznia 2024 r.

⁵⁵ K. Wittmann, „Die Anmaßung des »Friedenskanzlers« Olaf Scholz”, *Die Welt*, 27 listopada 2024 r.

⁵⁶ K. Domagała-Pereira, „Kanclerz Scholz rozmawiał z Putinem. Potem z Tuskiem”, Deutsche Welle, 15 listopada 2024 r.; Ch. Tretbar, „Scholz in der Ukraine: Ein Land gerät in den Wahlkampf”, *Tagesspiegel*, 2 grudnia 2024 r.

⁵⁷ G. Krell, „Israels Sicherheit und die deutsche Staatsräson”, Heinrich-Böll Stiftung, Berlin, 20 grudnia 2023 r., <https://www.boell.de/de/2023/12/20/israels-sicherheit-und-die-deutsche-staatsraeson> (dostęp: 27.12.2024).

⁵⁸ „Bundesregierung erlaubt neue Rüstungsexporte nach Israel”, *Der Spiegel*, 23 grudnia 2024 r.

Wyniki wyborów parlamentarnych w Polsce z października 2023 r. i dokonana w ich wyniku zmianę rządu w Warszawie przyjęto w Niemczech z optymizmem. Jeszcze w grudniu 2023 r. po utworzeniu gabinetu Donalda Tuska kanclerz Scholz zadeklarował wolę bliższej współpracy z Polską zarówno na płaszczyźnie UE, jak i w ramach Trójkąta Weimarskiego⁵⁹. Deklaracje rządu kanclerza Scholza zbiegły się z odejściem przez nowy polski rząd od motywowanych polityką wewnętrzną działań sugerujących możliwość pozyskania przez Polskę od Niemiec reparacji wojennych⁶⁰. Polska liczyła jednak na zaprezentowanie przez Niemcy propozycji zadośćuczynienia za zbrodnie z lat II wojny światowej⁶¹.

Oczekiwany przełom w bilateralnych relacjach miały przynieść polsko-niemieckie konsultacje międzyrządowe, które odbyły się po sześcioletniej przerwie 2 lipca 2024 r. w Warszawie. Realne wyniki konsultacji zawarte w przyjętym „Polsko-niemieckim planie działania” pozostały jednak skromne. Zapowiedziom współpracy w kwestiach bezpieczeństwa i nie towarzyszyły konkretne projekty ani wskazanie źródeł ich finansowania. Część zapisów planu skupia się na powrocie do wcześniejszych projektów i form współpracy takich jako Forum Polsko-Niemieckie i Polsko-Niemiecki Okrągły Stół⁶².

W kwestiach odszkodowań „hojną ofertą” okazała się suma 200 mln euro przeznaczona na jednorazowe wypłaty⁶³, co sugeruje chęć zamknięcia tego problemu możliwie najniższymi nakładami. Wydaje się, że do niepowodzenia przyczyniła się postawa samego kanclerza i szerzej strony niemieckiej. Polska liczyła bowiem na realny przełom i potraktowanie bilateralnych relacji na poziomie zbliżonym do stosunków niemiecko-francuskich. Dla władz Niemiec „reset” oznaczać miał z kolei raczej powrót do poziomu relacji sprzed 2015 r. niż autentyczny zwrot polityczny i otwarcie na rzeczywisty dialog z Polską.

Postęp odnotowano w relacjach w formacie weimarskim. O chęci jego ożywienia świadczył tekst deklaracji po spotkaniu państw Trójkąta Weimarskiego z 12 lutego 2024 r. Oprócz zapewnień o wzajemnej współpracy, chęci wzmacniania potencjału obronnego oraz woli dalszego wspierania Ukrainy novum

⁵⁹ „Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz”, 13 grudnia 2024 r., <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/newsletter-und-abos/bulletin/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-2249632> (dostęp: 30.12.2024).

⁶⁰ Na ten temat zob. szerzej: J. Barcz, K. Ruchniewicz (red.), „Partyjna »kampania reparacyjna« PiS”, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta, Konferencja Ambasadorów RP, Wrocław 2024.

⁶¹ Por. „Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2024 roku”, 25 kwietnia 2024 r., <https://www.gov.pl/web/libia/informacja-ministra-spraw-zagranicznych-o-zadaniach-polskiej-polityki-zagranicznej-w-2024-r> (dostęp: 27.01.2025).

⁶² Polsko-Niemiecki Plan Działania, KPRM, 02.07.2024, <https://www.gov.pl/web/premier/nowe-otwarcie-w-relacjach-polsko-niemieckich> (dostęp: 05.01.2025).

⁶³ V. Großmann, „Deutschland will polnischen NS-Opfern 200 Millionen Euro zahlen”, *Süddeutsche Zeitung*, 9 lipca 2024 r.

stanowiła zapowiedź utworzenia „weimarskiego programu ostrzegania i odpowiedzi między Francją, Niemcami i Polską dotyczącego zagranicznych manipulacji informacjami i ingerencji w nie”⁶⁴. Trójkąt Weimarski pozostał zatem dla Niemiec użytecznym forum koordynacji stanowisk z Francją i Polską, ale jego rola okazała się ograniczona.

Podsumowanie

Rok 2024 przyniósł osłabienie gospodarczej i politycznej pozycji Niemiec na arenie międzynarodowej. Procesy te nie miały charakteru przemian gwałtownych czy też radykalnych, przybrały one raczej, jak w tytule niniejszego rozdziału, formę stopniowego „grzęźnięcia” w kolejnych problemach.

Kłopoty wewnętrzne, z których część wynikała z zaniedbań strukturalnych, zwłaszcza dotyczących sfery gospodarczej, a część – z błędów kanclerza i liderów koalicji SPD-Zielonych i FPD, wymuszały coraz większe skupianie się na polityce wewnętrznej kosztem aktywności na arenie międzynarodowej. Kontynuowane były najważniejsze projekty w sferze bezpieczeństwa i obronności, jak modernizacja Bundeswehry i rozmieszczenie brygady na Litwie. Tempo zmian i ich zakres może jednak budzić pytania o skuteczność w obliczu nowych wyzwań. Obawy przed nową kadencją prezydenta Donalda Trumpa wskazywały jednocześnie, iż Niemcy w dalszym ciągu pozostawały uzależnione od USA w sferze bezpieczeństwa.

Brak przywództwa Niemiec stał się widoczny także na poziomie UE. Rząd kanclerza Scholza nie był w stanie zaproponować żadnej wizji reformy Unii, odrzucając koncepcje innych państw i pomysły unijnych instytucji, co świadczyło o braku decyzyjności i stanowiło rodzaj „abdykacji” Niemiec.

W omawianym okresie w dalszym ciągu można było zaobserwować zjawiska niekorzystne z punktu widzenia zarówno niemieckiej demokracji, jak i partnerów z NATO i UE: poczucie rozczarowania funkcjonowaniem państwa i nieufność w stosunku do politycznego establishmentu, co przekłada się na wzrost sił populistycznych w postaci AfD i BSW. Istnieją poważne obawy, iż partie te będą odgrywały w kolejnej kadencji Bundestagu znaczącą rolę, a AfD wręcz przypadnie miejsce największej partii opozycyjnej.

⁶⁴ Deklaracja po spotkaniu państw Trójkąta Weimarskiego, MSZ, 13 lutego 2024 r.

Germany in 2024: The European giant is getting bogged down...

In this paper, the Author analyzes selected aspects of German domestic and foreign policy in 2024. It was yet another year in which the federal government faced challenges, some of which, especially in the sphere of the stagnant economy, originated from structural problems and negligence from the era of Chancellor Angela Merkel. Growing economic and migration problems have boosted support for fringe parties, especially the AfD. In international politics, Chancellor Scholz's cautious stance towards the war in Ukraine and lack of leadership in the EU weakened Germany's international position.

Keywords: Germany, *Zeitenwende*, political system, economy, EU, NATO

Słowa kluczowe: Niemcy, *Zeitenwende*, system polityczny gospodarka, UE, NATO